

(4 години)

**ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ
МИКОЛИ ГРИГОРОВИЧА ХВИЛЬОВОГО
(1893-1933)**

Текст лекції

План

1. Життєвий шлях письменника. Світоглядні позиції.
2. Загальна характеристика творчості.
3. Новела „Арабески” – „огнецвіт фантазії” М.Хвильового.

Література

Основна:

1. Агеева В. Автор і герой у структурі новели Миколи Хвильового // Слово і час. – 1993. – № 12. – С. 16-21.
2. Ган О. (земляк, свідок перших політичних виступів М.Хвильового на Харківщині 1917-1919 р.) Трагедія Миколи Хвильового. – Прометей. – 77 с.
3. Грабович Г. Символічна автобіографія у прозі М.Хвильового // Критика. – 2003. – № 6. – С. 20-23.
4. Жулинський М. М.Хвильовий. – К.: Знання, 1991. – 32 с.
5. Руденко М. Екстрадієгетичний дискурс "Вступної новели" М.Хвильового: інтертекстуальна стратегія // Слово і час. – 2002. – № 5. – С. 57-63.
6. Свєрбілова Т. Російська культура як «інший» у спадщині Миколи Хвильового та модель подолання окциденталізму у проєкті Миколи Куліша // Слово і час. – 2010. – № 1. – С. 3-17.
7. Хвильовий М. Краткая биография // Хвильовий М. Твори: У 2-х т. – Т. 2. – К.: Дніпро, 1991. – С. 830-837.
8. Шевченко В. Розбита шибка: Обставини загибелі Миколи Хвильового. Спроба дослідження // Літературна Україна. – 2007. – 1 листопада. – С. 1, 7; 8 листопад. – С. 7.
9. Шуляр В. М.Хвильовий: Життя та творчість. „ (Романтика). Етюдні заняття // Українська мова та література. – 2000. – Ч. 34 (194). – С. 1-4.
10. Безхутрий Ю. Художній світ Миколи Хвильового. – Автореферат. – Львів, 2003. – 35 с.

Додаткова:

1. Бедзик Ю. Як убивали Миколу Хвильового // Українське слово. – 1999. – № 6. – С.14; № 7. – С. 14.
2. Михайлин І. Гамартія. Микола Хвильовий. Харків: Літопис, 1993. – 39 с.
3. Сюдюков І. "Загірня комуна" на крові: Ілюзії та прозріння Миколи Хвильового // День. – 2006. – № 101. – С. 8.

Народився М.Хвильовий (справжнє прізвище Фітільов Микола Григорович) 13 грудня 1893 року в селищі Тростянець на Харківщині (тепер райцентр Сумської області) в родині вчителів. У 1904 році батьки розлучилися і Микола лишається з матір'ю (п'ятеро дітей – Євгенія, Олександр, Людмила і Валентина).

Від природи допитливий, запальний, непосидючий, хлопчик любив полемізувати, вступати в суперечку не тільки з ровесниками, а й зі старшими, з учителями. Микола закінчує вищу початкову школу в місті Красний Кут. Ця школа, якщо не рахувати початкової калантайської, була єдиною школою, що її **закінчив** М.Хвильовий. Згодом продовжив навчання в Богодухівській гімназії. Великого клопоту завдавали матері зв'язки Миколи з нелегальними політичними гуртками. Пізніше склав екстерном екзамен і одержав атестат.

Працював на різних посадах, у поміщика в економії, мандрував по селах, „шалопайничав” по заводах, цегельнях, деякий час був серед шахтарів Донбасу. З 1916 року перебуває на фронтах першої світової війни, яка зробила з нього більшовика. На чолі повстанського загону, який він організовує із селян в кінці 1918 року, воює проти гетьманців, петлюрівців, „дроздовців” за створення Української Республіки. З 1921 року працює на заводах Харкова, включається в активне політичне життя, веде політичну пропаганду, агітацію проти війни, постійно стежить за розвитком нової літератури, багато читає, стає членом редколегії журналу „Червоний шлях”.

Літературну діяльність М.Хвильовий розпочав з 1917 року. Спочатку писав так звані агітки для плакатів і газет. Потім, коли агітаційний період революції закінчився, перейшов до художньої творчості. Разом із В.Сосюрою, М.Йогансеном розпочав нову „еру творчої пролетарської поезії”. Перший зареєстрований друкований літературно-мистецький твір українською мовою був вірш „Я тепер покохав город”, уміщений у журналі „Знання” за 1920 рік. 1921 року М.Хвильовий доволі часто виступав зі своїми віршами в таких альманахах та часописах, як „На сполох”, „Щабель”, „Шляхи мистецтва”. Цього ж року окремим виданням вийшла поема „В електричний вік” та збірка віршів „Молодость”.

1923 року вийшли окремою збіркою книг новел під назвою „Сині етюди”. Після виходу цієї збірки за ним закріплюється репутація метра школи молодих прозаїків Советської України. У 1925 році М.Хвильовий разом із М.Яловим і О.Досвітнім закладають підвалини нової літературної організації ВАПЛІТЕ (вільний розвиток різноманітних стильових течій, висока професійна майстерність).

У 1928 році організовує альманах „Літературний Ярмарок”. У грудні 1928 року вийшла перша книжка цього альманаху. Редагуючи його, М.Хвильовий дбає не тільки про добір творів, але й надає йому оригінальної форми. „Літературний Ярмарок” об'єднав усе, що було найталановитішого в українській літературі. Дух закритої ВАПЛІТЕ виразно давався взнаки і в „Ярмарку”, хоч а альманах мав бути позагруповим і містити в собі, за принципом вільного торгу на ярмарку, всі найкращі твори, незалежно від мистецького кредо їх авторів. 1930 року „Ярмарок” припинив своє існування на 12 книжці.

Цього ж року він утворює нову літературну організацію „Пролітфронт”, що являла по-суті останню форму перетворення „Вапліте”. Це угруповання спіткала доля Вапліте. А опозиційні настрої у М.Хвильового нагромаджувалися і вибухнули

востаннє у сатирах. Поряд із ліричними творами письменник пише гостру сатиру „Колонії вілли”, „Синій листопад”, „Свиня”. Найбільше талант М.Хвильового-сатирика виявився в „Івані Івановичу” – саме він став гучним ляпасом сталінській генерації комуністів.

М.Хвильовий починає писати нові твори з „пролетарською” та „реконструктивною” тематикою. В 1931 році видавництво „Молодий більшовик” видає нові новели („Останній день”, „Майбутнє шахтаря”, „На озера”) збіркою „Молоді шахтарі”.

Масові арешти на Україні, що набрали особливого розмаху у 1931-32 роках, а надто страшний 1933 рік налили вщерть чашу страждань М.Хвильового. На початку травня 1933 року арештовують найближчого друга М.Ялового. 13 травня 1933 року письменник покінчив життя самогубством.

Після виходу в світ першої книги прозових творів „Сині етюди” (1923) та другої книги „Осінь” (1923) М.Хвильовий був названий „**основоположником української прози ХХ століття**” (О.Білецький). Книжка „Сині етюди” О.Білецьким названа „**першим етапом розвитку сучасної прози**”.

Новели першої збірки М.Хвильового розкривали **три теми**, які стали основними в його подальшій творчості:

- героїка революції („Солонський яр”, „Кіт у чоботях”);
- зображення психології міщанина-обивателя, що, як зазначав О.Білецький, „до цього часу ще безсмертний, пристосовується до умов нового життя, заражає очищене грозою повітря своїм смердючим диханням, несе в новий побут сморід старої тривіальності” („Свиня”, „Заулок”, „Шляхетне гніздо”);
- показ переродження комуністів, „внутрішнього неладу в середовищі колишніх ідейних борців, розпаду, що веде до смутку, до зміщання, до того самого обивательського багна, до моральної смерті (написана пізніше повість „Іван Іванович”).

У автобіографічних творах: „Вступній новелі”, якою відкривається збірка „Сині етюди” і в новелі „Арабески” викладені думки письменника щодо себе і своїх творів. Своєрідним ключем до розкриття стильової манери М.Хвильового можна вважати новелу „**Арабески**” (1927). У цьому творі всі основні ідеї, колізії, навіть типи героїв, характерні для його прози. Основний композиційний принцип „Арабесок” – протиставлення уявних і реальних епізодів. Через авторську свідомість пропусаються картини дійсності, реальні епізоди. Новела звучить як психологічний етюд, як спроба відображення самого творчого процесу, фіксації потоку свідомості митця, напівусвідомлених ідей і образів.

Прекрасним картинама „голубої Савойї”, „легко-синьої далі надзвичайного минулого” – всім цим видивам минулого або майбутнього протиставлено в „Арабесках” приземлено-реалістичні епізоди сучасної дійсності („деталь із моєї біографії”, „Це теж деталь, і „позаяк” вона з життя, я її пишу”).

Одним із найважливіших у проясненні основної колізії новели є сюрреалістичний епізод сну. У новелі „Арабески” яскраво виразився бунт письменника проти форми і проти логіки (що було характерним для імпресіоністів).

Головний герой твору – фантазія, уява письменника, в якій виникають, швидко змінюються, асоціативні образи.

„Арабески” незважаючи на безсюжетність та алогічність, відкривають перед читачем загадки М.Хвильового – його естетичну платформу літератора, його романтизований суспільний ідеал, його світогляд з елементами містицизму. Це екстаз творчої фантазії, невловимої, як сніжинки уяви. Це „текст про текст” і навіть „гіпертекст”, певна „одночасна єдність і множинність поліфонічних текстів” (Ю.Безхутрий).

Тож, складові „Арабесок” – це, ті складові, які М.Хвильовий поєднав у своїй творчості. Чого в нього не було?

- немає жодної нейтральної, емоційно знебарвленої фрази, навіть слова;
- відсутня фабула (ядро подій, сюжету), напевне, окрім новели „Мати”;
- немає чіткого жанрового поділу на речі сатиричні, ліричні, публіцистичні;
- немає жодного реалістично змальованого героя, який би послідовно, правдоподібно, умотивовано жив і діяв. Не знайдемо у нього більш-менш повного опису зовнішності, обличчя... Тільки окремі деталі, фрагменти, репліки.

Творчість М.Хвильового складно однозначно кваліфікувати, втискуючи в рамки романтизму, оминаючи і наявність в його творах імпресіонізму, а то й експресіонізму. „Сині етюди” можна вважати новим етапом експериментів і пошуків, нових форм вислову. В новелах „Редактор Карк”, „Кіт у чоботях”, „Солонський яр”, „Легенда”, „Арабески” та в інших наявна лірична орнаментовка, відсутній класичний сюжет, зустрічаємо вставні новели в живій тканині твору, вживлені листи, уривки з щоденників, авторські коментарі, власні враження, відчутна своєрідність ритміки, стиснутий, сконденсований зміст фрази, твору. Характерним для прози цього періоду є поєднання публіцистичності, ліричного начала і гумору.

